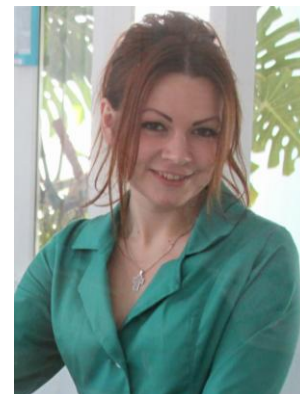

УДК 340.692

О. Ю. КАНЮКА,
завідувач сектору біологічних
досліджень Полтавського
науково-дослідного
експертно-криміналістичного
центру МВС України,
Україна, м. Полтава
e-mail: olekanyuka@gmail.com

Н. В. МОРОЗКІНА,
старший судовий експерт
Вінницького науково-дослідного
експертно-криміналістичного
центру МВС України,
Україна, м. Вінниця

О. Б. ЮСЬКІВ,
старший судовий експерт
Вінницького науково-дослідного
експертно-криміналістичного
центру МВС України,
Україна, м. Вінниця

РЕГІОНАЛЬНЕ ВОЛОССЯ ЛЮДИНИ: ІНФОРМАЦІЯ ДЛЯ ІНТЕРПРЕТАЦІЇ В СУДОВІЙ ПРАКТИЦІ

Зроблено спробу систематизувати й узагальнити інформацію щодо характеристики регіонального типу волосся. Окреслено специфічний мікроморфокомплекс ознак для довгого волосся голови, короткого товстого та довгого волосся обличчя, короткого товстого волосся тіла, довгого волосся тулубу й пушкового волосся.

Ключові слова: регіональне волосся; мікроскопічне та макроскопічне дослідження; специфічний мікроморфокомплекс.

Постановка проблеми. Волосся є одним із об'єктів дослідження як речовий доказ у кримінальних справах, що пов'язані з розкриттям убивств, крадіжок, статевих злочинів, розшуком безвісті зниклих осіб, транспортних пригод та ін. [1]. За останні 100 років мікроскопічне дослідження волосся було одним із доступних способів визначити, чи існує зв'язок між двома людьми або між людиною та об'єктом (речовим доказом). Ці порівняння регулярно проводяться в судово-експертних лабораторіях та офіційно прийняті як у наукових, так і в юридичних колах упродовж останніх 75 років [2-3].

Актуальність теми. Дослідження волосся є однією з великих за обсягом і тривалих за часом судових експертиз. Оскільки при вирішенні багатьох питань великого значення надається суб'єктивному елементу, даний вид дослідження являє собою значні труднощі. У багатьох випадках достовірність висновку залежить від досвіду та навиків експерта [4].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. З метою якомога повнішого розкриття мети дослідження та диференціації регіонального походження волосся людини, нами було опрацьовано праці основоположників даного напрямку. При цьому окремої уваги, на нашу думку, заслуговує робота видатного судового медика, проф. П. А. Мінакова, який в 1894 р. видав фундаментальну монографію «О волосах в судебно-медицинском отношении». Запропонована ним класифікація волосся за їх довжиною відіграла значну роль у судовій практиці й дотепер не втратила свого значення [5–7]. У серпні 1927 р. побачив світ посібник В. А. Надеждіна «Судебная медицина в вопросах и ответах для работников суда, следствия, прокуратуры, угрозыска и милиции», в якому автор розкриває типові питання з експертизи волосся та описує основні диференціюючі критерії регіонального походження волосся (товщина, поперечний зріз, швидкість поступового витончення, сторонні мікрочастинки на волосині та ін.) [8].

Одним із перших систематизованих досліджень волосся як речового доказу є науковий доробок О. К. Туманова «Судебно-медицинское исследование вещественных доказательств» (1961 р.) [9]. Слід зазначити, що і на даний час для практикуючих експертів ця робота залишається одним з основних інформаційних джерел. Судове дослідження волосся людини в ХХІ ст. набуло значного розвитку. Впровадження генотипоскопії (ДНК-аналізу) в судову практику дало змогу з упевненістю стверджувати про належність волосини конкретній людині. Це дозволило отримати відповідь на найбільш складне й важливе питання для слідства – походження волосся від конкретної особи.

Судовий експерт при виконанні експертиз цього напрямку досліджує не тільки волосся з голови людини, але й з інших анатомічних зон тіла. Одним із

ключових питань є встановлення регіональної приналежності волосся, а також подібності чи відмінності порівнюваних об'єктів. Діагностичне значення ґрунтується лише на вивченні морфологічних ознак досліджуваних об'єктів. У зв'язку з цим виникла потреба створення узагальнюючої таблиці диференціації регіонального волосся людини за основними макро- та мікроморфологічними ознаками.

Встановлено, що волосся різних анатомічних областей тіла людини має постійні відмінні ознаки, за якими можна провести їх порівняння [9–12]. Проте достовірне визначення частини тіла, з якої походить волосина, ускладнюється такими обставинами: специфічні регіональні ознаки не завжди чітко виражені; деякі з них можуть бути характерними для різних регіональних груп волосся людини. Варто відзначити, що для волосся різних анатомічних частин тіла властиві не лише окремі морфологічні ознаки, а також певні їх поєднання – специфічний мікроморфокомплекс ознак. Таким чином, при дослідженні регіонального волосся тіла людини необхідно встановити специфічний комплекс характерних морфологічних ознак, що дають підстави для встановлення їх регіональності [13].

Метою статті є систематизація та узагальнення доступної інформації щодо морфологічного опису регіонального волосся людини, отриманої провідними науковцями попередніх років. Це дозволить практикуючому експерту скоротити час на пошук та визначення комплексу ознак, властивих певній групі волосся, а також спростити диференціальну діагностику регіональності його походження.

Виклад основного матеріалу. Проаналізована нами інформація систематизована в наведеній нижче таблиці. Варто зазначити, що різні інформаційні джерела, на кшталт «Морфологические особенности волос человека в аспекте судебно-медицинской экспертизы» Л. О. Барсегянс, М. Ф. Верещака (1982 р.), зазначають: «... сердцевина ... длинных волос головы ... располагается чаще всего центрально, реже – ближе к одной из сторон волоса» [11].

Таблиця

Ознаки регіонального походження волосся людини

Ознаки регіонального походження волосся людини						
Довге волосся голови		коротке товсте волосся обличчя				
вид волосся	ознаки	брови	віи	ніздрі		
форма	прямі, хвилясті, кучеряві	дугоподібні, веретеноподібні			прямі, рідше дугоподібні	
довжина, см	0 ≤	0,5 - 2,5				
товщина, мм	0,064-0,096 ^т	0,99 - 0,123 ^з	0,82 - 0,129 ^з	0,107 - 0,121 ^с		
серцевина	відсутня; нерівномірний переривчастий або непереривчастий тяж, іноді з остриями, нерівними контурами, розміщення центральне, іноді ацентральне	переривчастий, непереривчастий, нерівномірний тяж з нерівними контурами, розміщення центральне	переривчастий, непереривчастий, нерівномірний тяж з нерівними контурами, розміщення центральне	переривчастий, непереривчастий, нерівномірний тяж		
серцевина/товщина волоса	1/5 - 1/7	1/3 - 1/4	1/3 - 1/5	1/4 - 1/5		
периферичний кінець	у довгому волоссі жінок розщеплений, у чоловіків - різного ступеня шліфування. Кількість пігмента зменшена (не стрижені)	часто зашліфований, рідше м'яглоподібно розщеплений	голкоподібний, іноді зашліфований або розщеплений	частіше зашліфований, іноді м'яглоподібно розщеплений		
форма поперечного зрізу	кругла або овальна	дещо витягнутий овал	дещо витягнутий овал, іноді трикутна	нерідко трикутна і багатокутна		
оптичний край	дрібнозубчастий з зубцями нерівномірно віддаленими, рідше рівний		дрібнозубчастий	рівний		
кутикула	сіруватий тяж, слабо або добре виражений, широкий. Рисунок: простий → складний → простий	сіруватий тяж, рисунок: простий → складний → простий	вузький сірий тяж, рисунок: простий → середній → простий	вузький сіруватий важкопомітний тяж, рисунок складний, середній		
кіркова речовина	займає основну товщу волосини					
пігмент	якщо є, то у вигляді зерен, розміщений дифузно, рівномірно або по периферії; групуються в повздовжні тяжі, ланцюжки, мазки	якщо є, то середньо- та крупнозернистий (рідко дрібнозернистий); групуються в повздовжні тяжі, ланцюжки, мазки; на периферичному кінці та кореневому відділі к-сть зменшена	дрібно-, середньо- та крупнозернистий; групуються в повздовжні тяжі, ланцюжки, мазки; на периферичному кінці та кореневому відділі к-сть зменшена	дрібно- та середньозернистий, рівномірно розміщений, в рудих - центрально		
стрижень	циліндричний	веретеноподібний				
фарбування	+					
текстура	м'яка, податлива	щільна, помірно жилиста			-	
особливості		розміщення серцевини в два і більше рядів	звуження стрижня в шийці	розміщення серцевини в два і більше рядів		

Продовження таблиці

Ознаки регіонального походження волосся людини						
вид волосся	довге волосся обличчя			коротке товсте волосся тіла		
ознаки	борода	бакенбарди	вуса	спина		кінцівки
форма	прямі, хвилясті, кучеряві, дещо звужені при корені			прямі, злегка вигнуті, нерівномірні		прямі, злегка вигнуті
довжина, см	$0 \leq$	$0 \leq$	$0 \leq$	до 4		
товщина, мм	$0,105 - 0,128^3$	$0,125 - 0,168^3$	$0,98 - 0,120^3$	$0,118 - 0,129^3$	$0,96 - 0,111^3$	
серцевина	частіше всього - непереривчастий, нерівномірний тяж			нерівномірний, непереривчастий, переривчастий тяж, з нерівними контурами, розміщення ацентральне	нерівномірний, непереривчастий, переривчастий тяж, з нерівними контурами (рідше острівки)	
серцевина/ товщина волоса	$1/3 - 1/4$			$1/3 - 1/5$	$1/4 - 1/5$	
периферичний кінець	частіше зашліфований, іноді міглоподібно розщеплений			частіше зашліфований, іноді міглоподібно розщеплений; витончений		
форма поперечного зрізу	нерідко трикутна і багатокутна			вигнугнутий овал		
оптичний край	рівний, дрібнозубчастий					
кутикула	рисунок: простий → середній (в бакенбардах простіший), тріщини заповнені повітрям		вузкий сірий тяж, рисунок: простий → сердний → простий		вузкий сірий тяж, рисунок середній, на руках складніший ніж на ногах	
кіркова речовина	займає основну товщу волосини					
пігмент	дрібно-, середньо- та крупнозернистий; розміщення ацентральне, рідко центральне			дрібно-, середньо- та крупнозернистий; розміщений рівномірно, периферично; групується в повздовжні тяжі, ланцюжки, мазки, на одній половині більше		
стрижень	циліндричний			веретеноподібний		
фарбування	+	+	+	-	-	
текстура	щільна			щільна		
особливості	розміщення серцевини в два і більше рядів					

Закінчення таблиці

Ознаки регіонального походження волосся людини					
вид волосся	довге волосся глуба			пушкове	
ознаки	лобкове	підпахове	груди	живіт	
форма	прямі, хвилясті, кучеряві, іноді прямі, нерівномірні по товщині	прямі, хвилясті, кучеряві, часто із звуженнями	прямі	хвилясті	світлі, тонкі, прямі, злегка зігнуті
довжина, см		до 8,0			0,2 - 1,5
товщина, мм	0,89 - 0,153 ³	0,85 - 0,122 ³		0,118 - 0,129 ³	0,02 ^т
серцевина	нерівномірний, переривчастий, непереривчастий тяж, з нерівними контурами, у периферичному кінці - острівкова	переривчастий, непереривчастий тяж, з нерівними контурами, іноді острівкова		нерівномірний, переривчастий тяж, з нерівними контурами, острівкова	відсутня
серцевина/товщина волоса	1/5 - 1/8	1/5 - 1/7		1/4 - 1/6	
периферичний кінець	частіше зашліфований, іноді міглоподібно розщеплений, витончений				
форма поперечного зрізу	витягнутий овал і ниркоподібна	витягнутий овал			
оптичний край	рівний, дрібнозубчастий (нерівномірно)	рівний		дрібнозубчастий, нерівномірний	рівний
кутикула	на верхівці - розрихлена, рисунок середній, складніший в середній стрижня, наявні тріщини заповнені повітрям	вузький сірий тяж, часто розрихлений з дефектами, іноді з нашаруваннями, рисунок середній		вузький сіруватий тяж, рисунок середній, в прикореневій частині простіший, наявні тріщини заповнені повітрям	рисунок простий, місцями складніший
кіркова речовина	займає основну товщу волосини				
пігмент	дрібно-, середньо та- крупнозернистий; розміщений рівномірно, периферично; групуються в повздожні тяжі, ланцюжки, мазки, глибки; на одній половині більше	дрібно-, середньо- та крупнозернистий; розміщений рівномірно, периферично; групуються в повздожні тяжі, ланцюжки		дрібно-, середньо- та крупнозернистий; розміщений периферично; групуються в повздожні тяжі, ланцюжки, мазки, глибки на одній половині більше, в стрижні пігменту більше ніж у периферичному та прикореневому кінцях	дрібнозернистий, розміщений рівномірно, місцями утворює ланцюжки та тяжі
стрижень	циліндричний / веретеноподібний				
фарбування					
текстура	щільна, жилиста	щільна			
особливості	кіркова речовина жовтувата	утворення сіро-жовтих або червонуватих вузликів по ходу волоса; зерна пігменту не чіткі			

^T – згідно з О. К. Тумановим [9];

³ – згідно з Ю. В. Зіміною [13];

^C – згідно з С. М. Сидоровим [9].

Проте В. В. Томілін та ін. (1989 р.) у своїй праці «Судебно-медицинское исследование вещественных доказательств» стверджували: «В толстых волосах лица (усы, борода, брови, ноздри, бакенбарды) сердцевина часто располагается ацентрально, что никогда не отмечается в волосах головы» [12]. Це протиріччя можна спробувати пояснити тим, що форма поперечного зрізу волосини з голови може бути як круглою, так і овальною. Остання характеризується неоднаковою відстанню від серцевини до оптичного краю при його перекрученні, що у свою чергу створює уявлення про асиметричне розміщення серцевини.

Слід підкреслити, що [9; 14]:

- волосся в новонародженого має зовсім рівний оптичний край, але при митті голови та під дією інших факторів клітини кутикули волоса дещо відходять одна від одної і край її стає злегка зазубреним; товщина волосся не перевищує 0,05 мм [15];
- форма поперечного зрізу в кучерявому волосі може змінюватися впродовж всього стрижня, тому дана ознака не може мати вирішального значення для визначення їх регіонального походження;
- волосся, яке постійно піддається впливу поту (підпахове та промежини), набуває рижуватого відтінку; на них можуть утворюватися вузлики жовтуватого-сірого або червонувато-жовто-сірого кольору під дією поту, тепла та механічного впливу одягу.

В таблиці в ознаці «Кутикула» зроблений акцент на зміну складності рисунка кутикули повздовж стрижня волосини, оскільки за даними Кірка складність рисунка в різних типах волосся дещо відрізняється. На наш погляд, дана ознака може входити до комплексу специфічних ознак регіональності волосся [16].

Cary T. Oien зазначає, що діаметр серцевини також є корисною ознакою

при визначенні регіональності волосся та порівняння між собою. Клітини серцевини можуть бути непрозорими або напівпрозорими і відрізнятись у межах однієї волосини. Непрозорі ділянки містять пухирці повітря, а напівпрозорі частково заповнені повітрям [2].

Також зарубіжні експерти відмічають такі діагностичні ознаки, як варіація товщини стрижня за всією довжиною та текстурою волосини. У першій характеристиці виділяють незначну, малу та велику зміни товщини волосини [17]. Друга ознака пов'язана одразу з двома іншими критеріями – товщиною і жорсткістю волосини й характеризується як м'яка, щільна, жилиста та ін. [18].

Захворювання волосся та інші аномалії можуть бути інформативними не тільки при порівняльному дослідженні, але й при визначенні регіонального походження волосся. Такими захворюваннями можуть бути трихоклазія, трихоптилоз, плоскість волоса та інші, що викликають специфічні мікроскопічні зміни в волосинах [11; 19].

Використовуючи дані таблиці, можна за сукупністю ознак класифікувати людське волосся на різні типи. У більшості випадків це можливо зробити з великою ймовірністю. Так, визначається ділянка тіла, з якої походить волосина: голова, обличчя, кінцівки, волосся тіла, лобкове, підпахвове волосся, брови та вії. Проте є волосини, які не можна віднести до жодного з вище перерахованих типів, оскільки вони можуть походити з так званої «перехідної» ділянки тіла, що характеризується розташуванням волосин на межі його анатомічних частин. Також виникає складність при ідентифікації фрагмента волосини, яка не є досить довгою, та незрілої волосини [2; 18].

Експертиза волосся не може вирішити питання про ідентифікацію людини. Однак мікро- та макроскопічне дослідження може стати ґрунтовною доказовою базою невинуватості особи [2].

Висновки. Проведене дослідження дозволяє дійти такого висновку: левову частку характерних ознак для вирішення питання про регіональне походження волосся можна отримати при його мікро- та макроскопічному аналізі. Перш за все необхідно ретельно вивчити мікро- та макроморфологію

волосся, визначити його регіонспецифічні характеристики.

30-річний досвід дослідження волосся Ю. В. Зіміною надав їй змогу дійти до загального висновку: «Мікроморфологічне дослідження волосся в цілому і регіональних, зокрема, вимагає як систематизованих знань, так і візуальних навичок у поєднанні з сумлінністю, старанністю, увагою і терпінням. Без цих професійних якостей розраховувати на успішне проведення експертизи волосся не доводиться» (переклад наш. – О. К. та ін.) [13].

У подальшому дана стаття може стати підґрунтям для розробки методичних рекомендацій з дослідження походження волосся людини.

Список літератури:

1. Разумов Э. А. Осмотр места происшествия / Э. А. Разумов, Н. П. Молибога. – Киев : РИО МВД Украина, 1994. – С. 541.
2. Oien Cary T. Forensic Hair Comparison: Background Information for Interpretation [Електронний ресурс] / Cary T. Oien // Forensic Science Communications. – 2009. – V. 11. – N 2. – Режим доступу : https://www.fbi.gov/about-us/lab/forensic-science-communications/fsc/oct2009/review/2009_04_review02.htm.
3. Scientific Working Group on Materials Analysis Forensic Human Hair Examination Guidelines [Електронний ресурс] // Forensic Science Communications. – 2005. – V. 7. – N 2. – Режим доступу : https://www.fbi.gov/about-us/lab/forensic-science-communications/fsc/april2005/standards/2005_04_standards02.htm.
4. Туманов А. К. Методы судебно-медицинского исследования волос. (Обзор литературы). Сообщение I / А. К. Туманов // Судебно-медицинская экспертиза. – 1972. – № 1. – С. 28–31.
5. Судебная медицина: руководство для врачей / под ред. А. А. Матышева. – Санкт-Петербург : Гиппократ, 1998. – С. 459–462.
6. Волосы животных как объект судебно-биологической экспертизы / [М. В. Кисин, Л. К. Булышова, М. Л. Мамотюк, О. И. Разоренова] – Москва : ВНИИ МВД СССР, 1984. – С. 3–4.
7. Авдеева И. А. П. А. Минаков и развитие судебно-медицинской экспертизы волос в России / И. А. Авдеева, О. О. Васильева // Здоровье и образование в XXI веке : электрон. научно-образоват. вестник. – 2006. – № 1. – Т. 8. – С. 15.
8. Надеждин В. А. Судебная медицина в вопросах и ответах / В. А. Надеждин. – Ленинград : Рабочий суд, 1927. – С. 29–32.
9. Туманов А. К. Судебно-медицинское исследование вещественных доказательств / А. К. Туманов. – Москва : Госюриздат, 1961. – С. 458–574.
10. Авдеев М. И. Судебная медицина / М. И. Авдеев. – Москва : Госюриздат, 1949. – С. 473–479.
11. Барсегянс Л. О. Морфологические особенности волос человека в аспекте судебно-медицинской экспертизы / Л. О. Барсегянс, М. Ф. Верещака. – Москва : Медицина, 1982. – С. 7–21.
12. Томилин В. В. Судебно-медицинское исследование вещественных доказательств / В. В. Томилин, Л. О. Барсегянс, А. С. Гладких. – Москва : Медицина, 1989. – С. 269–288.
13. Зими́на Ю. В. Дифференциальная диагностика волос анатомических областей

человека по микроморфологическим признакам: учеб. пособие для врачей / Ю. В. Зимина. – Санкт-Петербург : Изд-во СПбМАПО, 2008 – С. 14–25.

14. Судебная медицина [Электронный ресурс] / под ред. В. И. Прозоровского. – Москва : Юрид. л-ра, 1968. – Режим доступа : <http://medlec.org/lek-88997.html>.

15. Судебно-медицинское исследование волос [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://www.medical911.ru/судебно-медицинское-исследование-во/>.

16. Kirk Paul L. Human Hair Studies: General Considerations of Hair Individualization and Its Forensic Importance / Paul L. Kirk // Am. Inst. Crim. L. & Criminology. – 1940. – V. 31 – P. 486–496.

17. Human and Animal Hair Examination [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.forensicsworld.com/csichallenge/2015/docs/Hair.pdf>.

18. Deedrick Douglas W. Microscopy of Hair Part 1: A Practical Guide and Manual for Human Hairs [Електронний ресурс] / W. Douglas Deedrick, Sandra L. Koch // Forensic Science Communications. – 2004. – V. 5. – N 1. – Режим доступу : https://www.fbi.gov/about-us/lab/forensic-science-communications/fsc/jan2004/research/2004_01_research01b.htm.

19. Vinayak V. Forensic Trichology And Its Importance In Crime Cases / V. Vinayak, Chitralakha, S. Kaur, A. Kadyan and A. Rai // Nature and Science. – 2012. – V. 10 (9). – P. 116–120.

References:

1. Razumov, E. A., Moliboga, N. P. (1994). Osmotr mesta proisshestviya. Kiev: RIO MVD Ukraina [in Russian].

2. Oien, Cary T. (2009). Forensic Hair Comparison: Background Information for Interpretation. Forensic Science Communications, vol. 11, 2. Retrived from: https://www.fbi.gov/about-us/lab/forensic-sciencecommunications/fsc/oct2009/review/2009_04_review02.htm.

3. Scientific Working Group on Materials Analysis Forensic Human Hair Examination Guidelines. Forensic Science Communications, vol. 7, 2. (2005). Retrived from: https://www.fbi.gov/about-us/lab/forensic-sciencecommunications/fsc/april2005/standards/2005_04_standards02.htm.

4. Tumanov, A. K. (1972). Metodyi sudebno-meditsinskogo issledovaniya volos. Sudebno-meditsinskaya ekspertiza, 1, 28–31 [in Russian].

5. Matyisheva, A. A. (Ed.) (1998). Sudebnaya meditsina: rukovodstvo dlya vrachev. Sankt Peterburg: Gippokrat, 459–462 [in Russian].

6. Kisin, M. V., Bulyishova, L. K., Mamotyuk, M. L. (1984). Razorenova Volosyi zhivotnykh kak ob'ekt sudebno-biologicheskoy ekspertizy. Moskva: VNII MVD SSSR, 3-4 [in Russian].

7. Avdeeva, I. A., Vasileva, O. O. (2006). P. A. Minakov i razvitie sudebno-meditsinskoy ekspertizy volos v Rossii. Zdorove i obrazovanie v XXI veke, 1, vol. 8, 15 [in Russian].

8. Nadezhdin, V. A. (1927). Sudebnaya meditsina v voprosah i otvetah. – Leningrad: Rabochiy sud, 29–32 [in Russian].

9. Tumanov, A. K. (1961). Sudebnomeditsinskoe issledovanie veschestvennykh dokazatelstv. – Moskva: Gosyurizdat, 458–574 [in Russian].

10. Avdeev, M. I. (1949). Sudebnaya meditsina. – Moskva: Gosyurizdat, 473–479 [in Russian].

11. Barsegyans, L. O. Vereschaka, M. F. (1982). Morfologicheskie osobennosti volos cheloveka v aspekte sudebno-meditsinskoy ekspertizy. – Moskva: Meditsina, 7–21 [in Russian].

12. Tomilin, V. V., Barsegyans, L. O. & Gladkih A. S. (1989). Sudebno-meditsinskoe issledovanie veschestvennykh dokazatelstv. Moskva: Meditsina, 269–288 [in Russian].

13. Zimina, Yu. V. (2008). Differentsialnaya diagnostika volos anatomicheskikh oblastey cheloveka po mikromorfologicheskim priznakam. Sankt-Peterburg: Izd-vo SPbMAPO, 14–25 [in Russian].

14. Prozorovskogo, V. I. (Eds.). (1968). Sudebnaya meditsina. Retrieved from <http://medlec.org/lek-88997.html> [in Russian].
15. Sudebno-meditsinskoe issledovanie volos. Retrieved from: <http://www.medical911.ru/sudebno-meditsinskoe-issledovanie-vo/> [in Russian].
16. Kirk, Paul L. (1940). Human Hair Studies: General Considerations of Hair Individualization and Its Forensic Importance. Am. Inst. Crim. L. & Criminology, Vol. 31, 486–496.
17. Human and Animal Hair Examination. Retrieved from: <http://www.forensicsworld.com/csichallenge/2015/docs/Hair.pdf>.
18. Deedrick, Douglas W., Koch, Sandra L. (2004). Microscopy of Hair. Part 1: A Practical Guide and Manual for Human Hairs. Forensic Science Communications, Vol. 5, 1. Retrieved from: https://www.fbi.gov/about-us/lab/forensic-sciencecommunications/fsc/jan2004/research/2004_01_research01b.htm.
19. Vinayak, V., Chitralkha, S., Kaur, S., Kadyan, A. and Rai, A. (2012). Forensic Trichology And Its Importance In Crime. Nature and Science, Vol. 10 (9), 116–120.

Канюка Е. Ю., Морозкина Н. В., Юськів А. Б. Региональные волосы человека: информация для интерпретации в судебной практике.

В статье предпринято попытку систематизировать и обобщить доступную авторам информацию относительно характеристики регионального типа волос. Описан специфический микроморфокомплекс признаков для длинных волос головы, коротких толстых и длинных волос лица, коротких толстых волос тела, длинных волос туловища и пушковых волос.

Ключевые слова: региональные волосы; микроскопическое и макроскопическое исследование; специфический микроморфокомплекс.

Kanyuka O. Y., Morozkina N. V., Yuskiv O. B. Regional human hair: information for interpretation in the jurisprudence.

The paper attempted to systematize and synthesize available information regarding the authors of the regional characteristics of the type of hair. Described mikromorfokompleks specific characteristics for the long hair of the head, short thick hair and long face, short thick body hair, long hair and body vellus hair.

Key words: regional human hair; macroscopic and microscopic examination; specific micromarfocomplex.

Надійшла до редколегії 03.03.2016 р.